

TÜZÜNER, Abdullah Âtîf

(1869-1954)

Son dönem dil ve din âlimlerinden.

Konya'da doğdu. Babası tahsilini Konya'da yapan Çankırılı Ali Efendi, annesi eski Konya müftülerinden Gezlevili Ahmed Efendi'nin kızı Şerife Hanım'dır. İbtidâiye ve rüşdiyeyi Konya'da tamamladıktan sonra Karatay Medresesi müderrislerinden Malatyalı Ahmed Efendi ile Parlakzâde'den ve tefsir sahibi Mehmed Vehbi Efendi'den ders aldı. Resme ve güzel yazıya yeteneği olduğundan Konya Evkaf Başkâtibi Silleli Said Efendi'den rik'a meşketti. O sırada Konya Hükümet Konağı'nın tezyinatını yapan nakkaşlara yardım etti; nakkaşlar Konya'dan ayrılırken bazı tezyinat malzemelerini ve nakış kalıplarını ona bıraktılar. Abdullah Âtîf, Konya Alâeddin Camii'nin tamiri esnasında caminin bozulan nakışları ve hatlarını Mehmed Vehbi Efendi'nin damadı olan arkadaşı Ârif Efendi ile birlikte elden geçirdi. 1891'de nakkaşlık sanatını ilerletmek amacıyla İstanbul'a gitti. Bir yakınının kendisini ilme yönlendirmesi üzerine nakkaşlıktan vazgeçip İstanbul'daki cami ve medreselerde halka açık derslere devam etti. Bir ara Konya'ya giderek Dârümuallimîn-i İbtidâiyye'ye girdi ve mezuniyetten sonra İstanbul'a dönüp çeşitli hocalardan Arap dili ve edebiyatı ile belâgat, mantık ve usûl-i fıkıh gibi alanlara ait temel eserleri okudu. Şirvanlı Mehmed Hâlis Efendi'den icâzet aldı ve Fâtih Camii dersiâmlığı unvanını elde etti. Bu sırada yeni açılan İstanbul Dârülfünûnunun Ulûm-i Âliyye-i Diniyye Şubesi'ne kaydoldu, burayı 1904 yılında tamamladı.

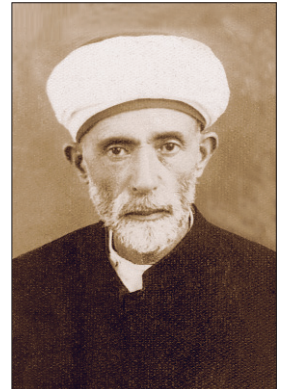
Memuriyete önce Üsküdar'da Ravza-i Terakkî Mektebi'nde kavâid muallimi olarak başladı. Daha sonra Vefa, ardından Üsküdar idâdîlerine Arapça muallimi tayin edildi. Aynı görevle Mercan İdâdisi'ne nakledildi. Bir süre Galatasaray Sultânisi'nde Arapça, Dârüşşafaka'da Türkçe dersleri okuttu. Mahmud Şevket Paşa döneminde Harbiye Nezâreti'nde memurlar için açılan mektepte Türkçe dersleri verdi. İstanbul'un işgali sırasında Mercan İdâdisi'nde sürdürdüğü öğretmenlik görevini Konya Erkek Lisesi'ne naklettirdi. Arapça muallimliğine bu dersin mekteplerden kaldırılmasına kadar devam etti. Daha sonra Konya Muhtelit Orta Mektebi'ne Türkçe muallimi oldu; bir süre müdür vekilliği yaptı (1929). Dersiâm sıfatıyla Konya Sul-

tan Selim Camii'nde vaaz verdi. 1933 yılında emekliye ayrılınca tekrar İstanbul'a geldi; vaazlarına burada devam etti. O sırada basılmakta olan Elmalılı Muhammed Hamdi Efendi'nin *Hak Dini Kur'an Dili* adlı tefsirinin altı yıl süren matbaa tasahihlerini Ömer Nasuhi Bilmen'le beraber yaptı. Ardından İstanbul Kütüphaneleri Tasnif Komisyonu'na üye oldu. Mehmet Ali Ayni'nin vefatı üzerine (30 Kasım 1945) komisyonun başkanlığına getirildi ve bu görevi komisyonun lağvedilmesine kadar sürdürdü. Tüzüner, Türk dilinin Arapça ve Farsça kelimelerden arındırılması gerektiğine inanıyordu. Bu amaçla Türk Dil Kurumu tarafından düzenlenen kurultay çalışmalarına, ayrıca kurumun kelime araştırma ve tarama faaliyetlerine katıldı; *Ah-terî-i Kebir* adlı Arapça-Türkçe sözlükte yer alan Arapça kelimelerin Türkçe karşılıkları üzerinde durdu. Abdullah Âtîf Tüzüner 1954 yılının Nisan ayında (akrabası Sedat Büngül'ün düşürdüğü tarih kitasına göre Berat kandili günü) İstanbul'da Nuruosmaniye'deki evinde vefat etti. Kabri Edirnekapı Şehitliği'ndedir. Daha çok Arapça eserlerden oluşan kütüphanesi, oğlu tarafından İstanbul Küçükalyı'daki Kulluk Camii'nde özel bir odada halkın istifadesine sunulmuş, 106 ciltten oluşan koleksiyon 10 Ocak 1991 tarihinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır.

Eserleri. 1. *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâlî*. Müellifin yayımlanmasını vasiyet ettiği meâl oğlu M. Feyyaz Tüzüner tarafından bastırılmıştır (İstanbul 1970, 1972, 1982). Çeviride müellifin yaşadığı döneme göre yadırganacak birçok öztürkçe kelime kullanılmıştır. 2. *Sîretü'n-nebî (sa)*. Maarif Vekâleti tarafından sultânilerde ve dârümuallimînlerde ders kitabı olarak okutulması uygun görülen eseri (İstanbul 1339-1342) müellifin oğlu sadeleştirerek yazarın Hz. Muhammed ve 4 Halifeden *Notlar* adlı risâlesiyle birlikte (s. 282-322) *Siyretünnebi Sallallahü Aleyhi ve sellem (Peygamberimizin Hâl ve Hareketleri)* adıyla yayımlamıştır (İstanbul 1973). 3. *Hz. Muhammed ve 4 Halifeden Notlar* (İstanbul 1954). Müellifin vefatından birkaç ay önce neşredilmiştir. 4. *Nahv-i Arabî*. Sultânilerin yedinci sınıflarındaki Arapça müfredatına uygun biçimde hazırlanmıştır (İstanbul 1339-1341, 1928). 5. *Sarf-ı Arabî* (İstanbul 1338, 1341). 6. *Lübbü'l-kurâ'e*. Okullarda ders kitabı şeklinde kullanılmak üzere Arapça metinlerden seçilmiş dört sınıflık bir seridir (İstanbul 1328, 1329, 1330). 7. *Lübbü'l-kavâ'idî'l-*

Arabîyye I-II. Bu da ders kitabı olarak hazırlanmıştır (İstanbul 1330). 8. *Mükemmel Kavâid-i Osmâniyye*. Dârülfünûn-i Osmânî ve Mekteb-i İdâdî muallimlerinden Dağistanlı Mesud Remzi Efendi ile birlikte rüşdiyeler, idâdîler ve dârümuallimînler için yazılmıştır (İstanbul 1328). 9. *Hutbe Mecmuası*. Kamerî ayların adlarına göre bayram hutbelerini de kapsayacak biçimde düzenlenen ve elli hutbeden meydana gelen eser Diyanet İşleri Reisliği tarafından neşredilerek (Ankara 1960) din görevilerine dağıtılmıştır. 10. *Yeni Gramerlerimiz* (İstanbul 1941). Dil inkılabı yıllarında (1932-1935) okullardan dil bilgisi derslerinin kaldırılmasından sonra Maarif Vekâleti tarafından 7 Temmuz 1941 tarihinde Ankara'da toplanan Gramer Komisyonu'nda kabul edilen esaslar çerçevesinde hazırlanan üç esere (Peyami Safa, *Okul Grameri Elkitabı*, İstanbul 1941-1942; R. Gökalp Arkin, *1941-1942 Ders Yılı Müfredatına Göre Ortaokul-Lise İçin Gramer Dersleri Özü*; Tefeyyüz Kitaphanesi tarafından neşredilen, ancak yazarı belirtilmeyen el kitabı) müellifin yönelttiği eleştirilerden oluşmaktadır. Bu eleştiriler yüzünden Tüzüner ile Peyami Safa arasında karşılıklı makaleler yayımlanmıştır.

Tüzüner'in bunların dışında *Divânü lugâti't-Türk Tercümesi* (tercüme ve sözlük tertibine göre dizimi; eser Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'ndedir), *et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugati't-Türkiyye Tercümesi*, *Muhtasar Sîret-i Muhammediyye* (M. Reşîd Rızâ'dan tercüme) ve *Tıbbî Kırk Hadis* başlıklı yayımlanmamış tercümeleleri vardır. Müellifin II. Bayezid'e sunulan, Hayreddin Hızır Atûffî'ye ait *Ravzü'l-insân fi tedâbirî'l-ebdân* adlı tıpla ilgili bazı hadislerin şerhine dair eserin tercümesiyle (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 3569) *Ahidnâme-i Ali b. Ebî Tâlib* adlı bir çevirisinin Nurettin Rüştü Büngül tarafından neşredildiği bilgisine ulaşılmışsa da bun-

Abdullah
Âtîf Tüzüner

ların yayımlanmış nüshaları tesbit edilememiştir. Yakınlarının verdiği bilgiye göre Tüzüner'in *Beş Sûre-i Şerîfe* (En'âm, Yâsîn, Feth, Mülk ve Nebe' sûrelerinin meâl ve tefsiri) ve *Akâid-i İslâmiyye* adlı henüz neşredilmemiş iki eseri, *Türk Sofileri* başlıklı bir derlemesi ve tamamlanmamış *Sahîh-i Müslim Tercümesi* de bulunmaktadır. Ayrıca *Beyânülhak*, *Mahfil* ve *İ'tisâm* mecmualarında makale ve şiirleri çıkmıştır. Sadettin Nüzhet Ergun, Abdullah Âtîf'in kısa biyografisini verip şi-

irlerinden iki örnek aktarmıştır (*Türk Şairleri*, I, 209).

BİBLİYOGRAFYA :

A. Âtîf Tüzüner, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâlî* (nşr. M. Feyyaz Tüzüner), İstanbul 1970, neşreden giriş, s. 1-2; ayrıca bk. "Mustafa Barçın'ın Takrizi", s. 3; "M. Feyyaz Tüzüner'in Takdimi", s. 4; *Diyanet İşleri Reisliği Memurlarına Ait Sicil Cüzdanı*, nr. 778, Ankara 1934; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936, I, 209; *Divânü lügâti't-Türk Tercümesi*, tercüme edenin girişi, I, s. XXIII-XXX; *et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lügati't-Türkiyye* (trc. Besim Atalay), İstanbul

1945, tercüme edenin "Birkaç Düzeltme" başlıklı eki, s. 1-4; Ahmet Caferoğlu, *Kâşgarlı Mahmut*, İstanbul 1970, Önsöz, s. V; Ali Rıza Önder, "Din Adamlarımızda Türklük Bilinci", *Cumhuriyet Gazetesi*, sy. 21424, İstanbul 18 Nisan 1984, s. 2; Çimen Özçam, "Türkiye Türkçesi ile İlgili Gramer Çalışmaları", *TDA*, sy. 110 (1997), s. 136; Mustafa S. Kaçalin, "Divânü Lügâti't-Türk", *DİA*, IX, 449 (maddenin yazımında Abdullah Âtîf Tüzüner'in bizzat kaleme aldığı biyografisiyle oğlu M. Feyyaz Tüzüner'in şahsî bilgilerinden de yararlanılmıştır).

M. FEYYAZ TÜZÜNER